

ישעיהו פרק נח

מבוא

הנבואה בפרק פרק נ"ח עוסקת באופיו הרצוי של הצום, ולכן קוראים את הפרק הזה כהפטרה ביום הכיפורים. בנבואה זו הנביא מבקר ומוכיח את העם על הדרך שבה הוא מקיים בפועל את הצום, דרך המביאה להרעת היחסים בין אדם לחברו. הנביא אומר לעם שצום כזה לא יענה ולא יתקבל לרצון בפני ה'. הצום והתפילות יתקבלו רק כאשר הן יהיו מלוות בחסד ובדאגה לחלשים בחברה.

- ❖ א-ז הנבואה בנוייה מתיאור הצום אשר אינו מתקיים לרצון.
- ❖ ח-יב פירוט של הדרך הראויה והרצויה לקיום הצום ותוצאותיו הטובות.
- ❖ יג-יד הפרק מסתיים בפסוקים על השבת ומעלותיה.

בפרק זה חוזר הנביא ומדגיש את אותם יסודות אמוניים עליהם התנבא בפרק א. כבפרק א, הפותח את ספר נבואות ישעיהו ובו מודגשת העובדה, כי עבודת ה' אשר מתקבלת לרצון בפני ה', היא רק כזאת הכוללת בתוכה מצוות בין אדם לחברו, כמצוות בין אדם למקום. כל ניסיון להפריד ולחלק בין המצוות, משאירה את עבודת ה' בתחום שבין אדם למקום - ריקה מתוכן, וכתוצאה מכך היא לא מתקבלת לרצון לפני ה'. דרך התיקון היא ההבנה כי עבודת ה' בתחום המקדש, התפילה, החגים וימי הצום, חייבת להיות שלובה יחד עם הליכה בדרכי ה' בתחום שבין אדם לחברו. בהגנה ובחמלה על החלש ובשמירת חברה שבה יש חסד, צדק ומשפט, שהם הם, כמצוות בין אדם למקום, ההליכה בדרכי ה' ושמירת מצוותיו. הפרק מסתיים בפסוקים על יום השבת, המתקשרים לדברי הנביא בדבר אופיו של יום הצום הרצוי כיום של שביתה מחפצי האדם.

שאלות מכוונות למידה

- א. העם צם ודורש את ה' - אז מדוע מעשיהם אינם רצויים?
- ב. מהי עבודת ה' הרצויה על פי הפרק?
- ג. כיצד הפסוקים המסיימים את הפרק בדבר השבת משלימים ומתקשרים לנבואת הפרק על יום הצום הרצוי?

התוכחה על אופיו של הצום

ישעיהו פרק נח

- (א) קרא בגרון אל תחשך, כשופר הרם קולך, והגד לעמי פשעם, ולבית יעקב חטאתם:
- (ב) ואותי יום יום ידרשון וידעת דרכי יחפצון, כגוי אשר צדקה עשה ומשפט אלהיו לא עזב, ישאלוני משפטי צדק, קרבת אלהים יחפצון:
- (ג) למה צמנו ולא ראית, ענינו נפשנו ולא תדע? הן ביום צמכם תמצאו חפץ, וכל עצביכם תנגשו:
- (ד) הן לריב ומצה תצומו, ולהכות באגרף רשע, לא תצומו כיום להשמיע במרום קולכם:

"קרבת אלהים יחפצון", האומנם?

ישעיהו נח, ב

- ואותי יום יום ידרשון וידעת דרכי יחפצון, כגוי אשר צדקה עשה ומשפט אלהיו לא עזב, ישאלוני משפטי צדק, קרבת אלהים יחפצון:

הצעה **לכאורה** לפירוש פסוק ב: הנביא מתאר את העם עושה הישר בעיני ה', את עם שדורש את ה', החפץ לדעת את דרכי ה', המעוניין לעשות משפט וצדק, והמבקש את קרבת אלוקים. נבדוק כיצד פסוק זה התפרש על ידי מצודת דוד ופרשנים רבים נוספים:

מצודת דוד ישעיהו נח, ב

ואותי יום וכו' - ר"ל והם מראים עצמן כצדיקים כי בכל יום ידרשו אותי להתפלל אלי... כגוי אשר צדקה עשה - **כאילו** היה גוי העושה צדקה בכל עת ולא עזב משפט אלהיו, שדרכו לחקור לדעת את המשפט, כן ישאלני הם משפטי צדק וחפצים להתקרב אל אלהים לדעת מצותיו, ורוצה לומר כן מראין עצמם **כאילו** היו חרדים על המצות אבל לא כן הוא.

1. עיין בפירוש מצודת דוד, וענה:

- א. מצודת דוד (ופרשנים נוספים) אינו מקבלת את הצעת הפירוש לפסוק ב, שהבאנו לעיל, אלא מפרש פסוק זה אחרת. כיצד מצודת דוד מפרש את פסוק ב?
- ב. מה הביסוס בכתוב לפירוש המוצע על ידי המצודת דוד? (הבא שתי ראיות: אחת מתוך פסוק ב, ושנייה מתוך ההקשר)

"יִחְפְּצוּ... יִחְפְּצוּ... חֶפֶץ...."

המילה 'חפץ' חוזרת שלוש פעמים בפסוקים ב-ג. בפסוק ב היא נזכרת פעמיים בתיאור **חפצו ורצונו של העם כביכול בקרבת הקב"ה ודרכיו**. אולם בפסוק ג, היא נזכרת במשמעות הפוכה, בה בקשת העם היא למעשה **לעשות את רצונם וחפצם, ולא את רצון ה'**. רצונם האמיתי איננו בקרבת ה' כי אם בהשגת ממון הכרוכה בפגיעה באחרים. השימוש באותה מילה בשתי משמעויות הפוכות ובסמיכות כה רבה מחזקת את הפרשנות שפסוקים אלו מתארים את הפער הגדול בין כוונותיהם המוצהרות כלפי חוץ של העם לבין מעשיהם בפועל.

ישעיהו פרק נח

(ג) לָמָּה צָמְנוּ - וְלֹא רָאִיתָ, עֲנִינוּ נַפְשָׁנוּ - וְלֹא תִדְעַ?

הן ביום צמכם תמצאו חפץ, וְכָל עֲצָבֵיכֶם תִּנְגְּשׁוּ (אתם נוגשים את העצבים שלכם, את העובדים החלשים החיים בצער ועוני):
(ד) הן לָרִיב וּמִצָּחָה (קטטה כמו "וינצו במחנה") תִּצְוִמוּ, וּלְהַכּוֹת בְּאַגְרֹף רָשָׁע,
לא תצומו ביום (כפי הראוי ליום) לְהִשְׁמִיעַ בְּמִרוֹם קוֹלְכֶם:

רד"ק ישעיהו נח, ג-ד

למה צמנו - והם אומרים לי: למה צמנו ולא ראית תעניותינו, ולא קיבלת תפילתנו, ולא תדע - כאילו לא תדע, כלומר: אין אתה משגיח בנו ואויבינו מושלים בנו, וצמנו ולא ראינו שהושעתנו.
התשובה: הן ביום צומכם - ואיך אראה צומכם ואינו כי אם למריבה? כי ביום התענית יאספו העם ויראה האדם בעל חובו וישאל ממנו חפצו, כלומר: חובו, כי ימצאו ביום התענית, ואם לא יתן, ינגוש אותו וידחקו עד שיתן, וגם יכנו "באגרוף רשע" אם יענה לו שלא כרצונו. הנה כי אין צומכם לאל, כי אם לצורכיכם.

2. עיין בפסוקים ג-ד ובדברי הרד"ק, וענה:

- א. לפי הרד"ק, מה הן **שתי** הטענות של העם המובאת בחציו הראשון של פסוק ג?
- ב. לפי הרד"ק, מה תשובת הנביא לטענת העם המובאת בחציו השני של פסוק ג ובפסוק ד?

מה בין הצום המצוי לבין הצום הרצוי?

ישעיהו פרק נח

[הצום המצוי]

(ה) הִקְזָה יְהוָה צוֹם אֲבָחֶרְהוּ -

יוֹם עֲנוּת אָדָם נִפְשׁוֹ, הִלְכֹף כְּאַגְמֹן רֹאשׁוֹ, וְשָׁק וְאַפָּר יִצְעִי!

(אגמון - קנה הגדל על האגם ומתכופף ברוח),

הִלְזָה תִקְרָא צוֹם יוֹם רָצוֹן לְה'!

[הצום הרצוי]

(ו) הֲלוֹא זֶה צוֹם אֲבָחֶרְהוּ :

פֶּתַח מִרְצָבוֹת רָשָׁע, הִתֵּר אֲגֻדּוֹת מוֹטָה, וְשָׁלַח רְצוּצִים חֲפָשִׁים, וְכָל מוֹטָה תִּנְתְּקוּ :

(פתח את השלשלאות) (התר את החבלים ("אגודות") שקשורים מצד אחד למחרשה ומצד שני למקל ("מוטה") שמחובר לצוואר של השור)

(ז) הֲלוֹא פָּרַס לָרָעַב לֶחֶמְךָ, וְעֲנִיִּים מְרוּדִים תְּבִיא בֵּית,

כִּי תִרְאֶה עָרֶם וְכִסִּיתוֹ, וּמִבֶּשֶׂרְךָ לֹא תִתְעַלֵּם :

3. בפסוק ה-ז, משווה הנביא בין הצום המצוי אצל העם - צום שאינו לרצון, לבין הצום הרצוי והראוי לפני ה'. לצום המצוי יש שלושה מאפיינים, ובניגוד להם לצום הרצוי יש שלושה מאפיינים.
 - א. צטט בטבלה שלפניך את ההקבלות הניגודיות בין המצוי לרצוי.
 - ב. בטור השמאלי הסבר את ההנגדה בכל מאפיין ומאפיין.

מאפייני הצום המצוי של העם	מאפיינים הצום הרצוי לפני ה'	הסבר ההנגדה
"הִקְזָה יְהוָה צוֹם אֲבָחֶרְהוּ... הִלְזָה תִקְרָא צוֹם יוֹם רָצוֹן לְה'!" (פסוק ה)	"הֲלוֹא זֶה צוֹם אֲבָחֶרְהוּ..." (פסוקים ו-ז, י)	
יוֹם עֲנוּת אָדָם נִפְשׁוֹ	וְתִפֹּק לָרָעַב נִפְשׁוֹ, וְנִפְשׁ נִעְנָה תִשְׁבִּיעַ (י)	מצוי: רצוי:
הִלְכֹף כְּאַגְמֹן רֹאשׁוֹ		מצוי: רצוי:
וְשָׁק וְאַפָּר יִצְעִי		מצוי: רצוי:

- ג. סכם, מה המשותף לכל המאפיינים של הצום המצוי שאותם שולל הנביא, ומה המשותף לכל המאפיינים של הצום הרצוי שלהם שואף הנביא?
- ד. **שאלת חשיבה:** האם הנביא מתנגד לצום ותענית שכוללים מעשים של עינוי נפש ע"י צום, כפיפות הראש, ולבישת בגדי אבלות - שק ואפר? (היעזר בטבלה המשווה שמופיעה בשאלה ב3)

הצום הרצוי ושכרו - בשני שלבים

לאחר התוכחה בדבר הקיום המוטעה של יום הצום על ידי העם, קורא הנביא לדרך הנכונה לקיום הצום ולשכר היבוא בעקבותיו. הנביא מציג את המצב הרצוי והשכר שיבוא, בשני שלבים:

בשלב הראשון - בפסוקים ו-ט: הנביא דורש מן העם לעשות מעשים טובים בסיסים - **מצד הדין**, על מנת שיזכו לשכר - לישועת ה' ולקרבתו, פעולות אלה הן בתחום הצדק, החסד וראיית החלש.

בשלב השני - בפסוקים ט-יב: הנביא דורש מן העם הנהגות יותר מעולות - **לפנים משורת הדין**, על מנת שיזכו לשכר גדול יותר מן השכר המובטח בשלב הראשון.

המעשה הרצוי ושכרו - שלב ראשון

ישעיהו פרק נח

[המעשה הרצוי - שלב א]

(ו) הֲלוֹא זֶה צוֹם אֲבָחֶרְהוּ:

פֶּתַח חֲרָצְבוֹת רָשָׁע, הִתֵּר אֲגָדוֹת מוֹטָה, וְשַׁלַּח רְצוּצִים חֲפָשִׁים, וְכָל מוֹטָה תִּנְתְּקוּ:

(ז) הֲלוֹא פָּרַס לָרֹעַב לַחֲמֶקֶד, וְעֲנִיִּים מְרוֹדִים תְּבִיא בֵּית,

כִּי תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ, וּמִבֶּשֶׂרְךָ לֹא תִתְּעַלֵּם:

בעקבות קיום הצום/המעשה הרצוי, מגיע השכר:

[השכר - שלב א]

(ח) אִזּוּ יִבָּקַע כְּשֹׁחַר אוֹרֶךְ, וְאֶרְכָּתְךָ מִהֲרָה תִּצְמַח,

וְהִלַּךְ לִפְנֶיךָ צִדִּיקְךָ, כְּבוֹד ה' יִאֲסָפֶךָ:

(ט) אִזּוּ תִקְרָא - נְהִי יַעֲנֶה; תִּשְׁוַע - וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי...

4. בפסוקים ו-ז הנביא הציג דרישות בסיסיות מן האדם הן בפעולות של "סור מרע", והן בפעולות של "עשה טוב", ולאחריהן בפסוקים ח-ט הנביא מציג לעם את הבטחת שכר שיקבלו במידה ויעשו את אותן פעולות בסיסיות.
- א. מה הן הפעולות הבסיסיות הנדרשות מן האדם, בבחינת "סור מרע" ובבחינת "עשה טוב"?
- ב. השכר על פעולות אלה מתואר כזריחת אור השחר, והוא כולל שני מרכיבים, מה הם?

5. הסבר כיצד בפסוקים ח-ט יש מענה ישיר לשאלת העם בפסוק ג': "לָמָּה צָמְנוּ וְלֹא רָאִיתָ, עֲנִינוּ וְנִפְשָׁנוּ וְלֹא תִדְעֵנִי".

המעשה הרצוי ושכרו - שלב שני

ישעיהו פרק נח

[המעשה הרצוי - שלב ב]

(ט) ... אם תסיר מתוךך מוטה, שלח אצבע ודבר און :

(אם תסיר מוטה - עול השעבוד, אם תסיר... שלח אצבע - לאיים ולהכות, אם תסיר... דבר און - דבור של מרמה ורשע)

(י) ותפק לרעב נפשך, ונפש נענה תשביע, (נפש המעונה תשביע)

בעקבות קיום המעשים הרצויים, מגיע השכר:

[השכר - שלב ב]

וזרח בחשך אורך, ואפלתך כצהרים :

(יא) ונחך ה' תמיד, והשביע בצחצחות נפשך, ועצמתך יחליץ,

(והשביע בצחצחות נפשך - ה' ישביע אותך גם בימים צחחים, בימי צימאון ויובש)

והיית כגן רוח, וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו :

(יב) ובנו ממך חרבות עולם, מוסדי דור ודור תקומם,

(ובנו את הערים שכבר זמן רב הן חרבות)

וקרא לך גדר פרך, משבב נתיבות לשבת :

(ויקראו לך מתקן פרצות בהקמת גדר, ועוד יקראו לך משיב לקדמותן את הדרכים העזובות)

מלבי"ם ישעיהו נח, י-יא

"ותפק לרעב נפשך" - רצה לומר ההצלחה שהזכיר עד הנה (פס' ח-ט) יהיה בעבור מה שיסור מרע, כמו שכתב (בפס' ו-ז) "פתח חרצובות רשע", וכן הצדקה שחשב שיתן לעני לחם כסות דירה, הוא רק מצד שלא יתאכזר, כי המניעה הוא עבירה ונענש על זה. עתה אומר (בפס' ט-י), אבל אם מלבד המניעה מרע, תוסיף עוד לעשות טוב מאהבת הטוב בעצמו ומאהבת ה' עד ש"תפק לרעב נפשך", שחוץ מה שתיתן לו מה שאתה מחויב על פי התורה תוציא לו גם את נפשך, שתתן לו בלב שלם ונפש שמחה בשמחת המצוה בעצמך. ולא תיתן לו לחמך לבד, כמו שכתוב: "הלוא פרוס לרעב לחמך" (פס' ז), כי תתן לו גם את נפשך, וגם "נפש נענה תשביע" כלומר, מלבד שתשביע גופו במאכל תשביע גם נפשו ברוח נדיבה ובדברי נחומים.

אז שכרך גדול יותר מאד מהקודם, שנגד מה שכתב תחלה: "אז יבקע כשחר אורך" אמר כאן "וזרח בחשך אורך" שיזרח פתאום בפעם אחד, ולא בהגיע תור האור, כשחר הבא בסוף הלילה, רק גם בחשך יזרח לך אור. "ונחך ה' תמיד" - ונגד שאמר "אז תקרא וה' יענה", אומר כאן, כי עתה לא תצטרך לקריאה כלל כי ה' ינחה אותך תמיד בלי הפסק רגע.

שאלת בגרות, חורף תשע"ה

6. עיין בפסוקים ו-יב, ובדברי המלבי"ם, וענה :

א. לפי המלבי"ם, הסבר את ההבדל בין דרישת הנביא מהעם במילים "הלוא פרוס לרעב לחמך" (פס' ז) לבין

דרישת הנביא מהעם במילים "ותפק לרעב נפשך" (פס' י)?

ב. לפי המלבי"ם, הסבר את ההבדל בין ההבטחה של הנביא במילים "אז יבקע כשחר אורך" (פס' ח) לבין ההבטחה

"וזרח בחשך אורך" (פס' י); ואת ההבדל בין "אז תקרא וה' יענה" (ט) לבין "ונחך ה' תמיד" (יא)?

ג. לפי המלבי"ם, מדוע השכר על המעשים המתוארים בפסוקים ו-ז שונה מהשכר על המעשים המתוארים בפס' י?

סיכום: מידה כנגד מידה

אם הטענה של העם בתחילת הפרק הייתה כנגד זה שה' לא נענה להם: "למה צמנו ולא ראית?!" הנביא מציב לפניכם את האפשרות האמתית לקשר עם הקב"ה:

כגודל המעשה של האדם כך עוצמת הקשר שלו עם הקב"ה:

- ❖ אם נוהג האדם בעוול וברשעות, הרי שלא יהיה לו קשר עם הקב"ה והוא לא יענה לקריאתו.
 - ❖ אם יפעל האדם את הפעולה הטבעית של מניעת רע, יזרח אורו באופן טבעי כמו השחר וה' יענה לתפילתו.
 - ❖ אם יפעל פעולה שהיא מעבר לכך, בנדיבות ליבו, לפניו משורת הדין, מתוך רצון לעשות טוב ומאהבת ה', הרי שיזרח אורו במהירות בדרך ייחודית, וה' ילווהו תמיד עוד בטרם יקראהו האדם.
- עמ'רם: בניגוד למלבי"ם כאן באתר "ללמוד וללמד" מציגים ש"הסור מרע" והעשה טוב" מצויים בשני השלבים. בשני השלבים מצויים מצוות "סור מרע" ומצוות "עשה טוב", אך ככל שמעשה האדם רחב ועמוק יותר, כך גם הקשר שלו עם הקב"ה ושכרו - גדול יותר, כפי שניתן לראות זאת בטבלה המסכמת הבאה:

המעשים הרצויים	השכר	
	הקשר עם הקב"ה	הקשר עם הקב"ה
שחרור העבדים "סור מרע"	האכלת הרעבים "עשה טוב"	שלב ראשון (פס' ו-ט)
פתח חרצבות רשע, התר אגדות מוטה, ושלח רצוצים חפשים, וקל מוטה תנתקו.	הלוא פרס לרעב לחמך, ועניים מרודים תביא בית.	אז יפקע פשחך אורך, ויארקתך מהרה תצמח... אז תקרא - וה' יענה, תשוע - ויאמר הנני.
אם תסיר מתוך מוטה, שלח אצבע ודבר און.	ותפק לרעב נפשך, ונפש נענה תשביע.	ונזרח בחשך אורך, ויאפלתך פצהרים. ונחך ה' תמיד, והשביע בצחצחות נפשך, ועצמתך יחליץ, והיית כגון רוח, וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו...

7. למדנו (בשאלה 4), שבשלב הראשון בפסוקים ו-ט, הנביא דורש מהעם התנהגות רצויה הן על ידי "סור מרע" והן על ידי "עשה טוב". עיין בשלב השני של התוכחה, פסוקים ט-יב, ומצא גם בו את ההנהגות הרצויות הן על ידי ה"סור מרע" והן על ידי ה"עשה טוב". פרט אותם בלשונך, ובסס אותם על לשון הכתוב.

☒ בבא בתרא ט ע"ב (על פי ביאור יד רמה)

א"ר יצחק: הנותן פרוטה לעני מתברך ב-שש ברכות, והמפייסו בדברים מתברך ב-י"א ברכות:
הנותן פרוטה לעני מתברך ב-שש ברכות, דכתיב: "הלוא פרס לרעב לחמך", מה כתיב בתריה? (א) "אז יפקע פשחך אורך" (ב) "ויארקתך מהרה תצמח" (ג) "והלך לפניך צדקך" (ד) "כבוד ה' יאסף" (ה) "אז תקרא - וה' יענה" (ו) "תשוע - ויאמר הנני"
והמפייסו בדברים מתברך ב-י"א ברכות, דכתיב: "ותפק לרעב נפשך, ונפש נענה תשביע", מה כתיב בתריה? (א) "ונזרח בחשך אורך" (ב) "ויאפלתך פצהרים" (ג) "ונחך ה' תמיד" (ד) "והשביע בצחצחות נפשך" (ה) "ועצמתך יחליץ" (ו) "והיית כגון רוח" (ז) "וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו" (ח) "ובנו ממך חרבות עולם" (ט) "מוסדי דור ודור תקומם" (י) "וקרא לך גדר פרך" (יא) משבב נתיבות לשבת.

☒ סיכום: מה בין פרק א לפרק נח?

8. השווה בין התוכחה של ישעיהו בפרק א לבין התוכחה של ישעיהו בפרק נח. מה הדמיון, ומה השוני שבין שתי התוכחות הללו? באיזו תוכחה יש ביקורות חמורה יותר?

שמירת השבת ושכרה

פרק מרכזי זה, אשר פתח בתוכחה קשה על קיום לא נכון של ימי **הצום**, מסתיים בפסוקים אודות **השבת**, קדושתה, כבודה והעונג הטמון בה. ימי הצום, כימי השבת מהווים ימים אשר נדרשת בהם עבודת ה' מיוחדת. הפרק מסתיים בפסוקים מרוממים ומחזקים, בדבר הדרך הנכונה לקיים את ימי השבת, הכוללים את קדושת השבת ואת כבוד השבת. אנו למדים שניתן להגיע לעבודת ה' דרך עונג ולא רק דרך עינוי, אם לב האדם מכוון לעשיית רצון ה', תוך ביטול החפץ האישי, על מנת לעשות רצון ה' וחפצו ועל מנת להגיע לקרבת אלוקים.

ישעיהו פרק נח

(יג) אם תשיב משבת רגלך, עשות חפצך ביום קדש, וקראת לשבת ענג, לקדוש ה' מכבד, וכבדתו מעשות דרכך, ממצוא חפצך ודבר דבר: (יד) אז תתענג על ה', והרפתך על בְּמִתִּי אֶרֶץ, והאכלתיך נחלת יַעֲקֹב אֲבִיךָ, כִּי פִי ה' דִּבֶּר:

דברי הנביא בסוף פרק נח שימשו מקור לחז"ל בהגדרת אופייה של השבת. מפסוקים אלו נלמדים **הלכות לא תעשה**, מלבד איסורי ל"ט אבות מלאכה, וכן **הלכות עשה**. הרמב"ם מפרט דיני ה-"לא תעשה" הנלמדים מפסוקים אלו, והרד"ק מפרט דיני ה"עשה" הנלמדים מפסוקים אלו.

רמב"ם הלכות שבת פרק כד הלכות א-ב

יש דברים שהן אסורין בשבת, אף על פי שאינם דומין למלאכה, ואינם מביאין לידי מלאכה, ומפני מה נאסרו משום שנאמר: "אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדש", ונאמר: "וכבדתו מעשות דרכך ממצוא חפצך ודבר דבר" (ישעיהו נח, יג). לפיכך אסור לאדם להלך בחפציו בשבת, ואפילו לדבר בהן, כגון: **שידור** עם שותפו מה ימכור למחר או מה יקנה, או היאך יבנה בית זה, ובאי זה סחורה ילך למקום פלוני - כל זה וכיוצא בו אסור שנאמר "ודבר דבר" - דבור אסור, הרהור מותר. אסור לאדם לפקוד גנותיו ושדותיו בשבת כדי לראות מה הן צריכין או היאך הן פירותיהן, שהרי זה **מהלך** לעשות חפצו. וכן אסור לאדם **שיצא** בשבת עד סוף התחום וישב שם עד שתחשך כדי שיהיה קרוב לעשות חפצו במוצאי שבת, שהרי נמצא הילוכו בשבת לעשות חפצו.

רד"ק ישעיהו נח, יג

אם תשיב- מצות לא תעשה. וקראת לשבת עונג- מצוות עשה **לענג הגוף ביום השבת במאכלים עריבים וטובים**, שמתוך שישנהו משאר הימים לטוב, יזכור מעשה בראשית, ושהאל חדשו מאין, ושבת ביום השביעי, ומתוך כך ישבח לאל ויפארהו בפיו ובלבבו ותתענג נפשו בו.

9. עיין בפסוק יג ובדברי הרמב"ם והרד"ק והשלם בטבלה שלפניך את הפרטים הבאים :

א. איזו הלכה נלמד מכל חלק בפסוק יג?

ב. האם מדובר במצוות עשה או מצוות לא תעשה?

ג. בחלקו הראשון של הפרק ראינו את שני המרכיבים "סור מרע ו"עשה טוב", מרכיבים אלו נמצאים גם בשמירת השבת ציין בטבלה ביחס לכל מצווה לאיזה מרכיב היא שייכת.

המצווה בלשון המקרא	המצווה בלשון	עשה/לא תעשה	סור מרע/עשה טוב
אם תשיב משבת רגלך...			
עשות חפצך ביום קדשי... וכבודתו מעשות דרכיך...			
ממצוא חפצך ודבר דבר...			
וקראת לשבת ענג, לקדוש ה' מכבד...			

המצווה ושכרה

פסוקים יג - יד הם בעלי מבנה של מצוה ושכרה : פסוק יג - המצווה, ופסוק יד - השכר :

ישעיהו פרק נח

(יג) אם תשיב משבת רגלך, עשות חפצך ביום קדשי,
וקראת לשבת ענג, לקדוש ה' מכבד,
וכבודתו מעשות דרכיך, ממצוא חפצך ודבר דבר :
(יד) אז תתענג על ה', והרפכת על בִּמְתִי אָרָץ,
והאכלתיך נחלת יַעֲקֹב אָבִיךָ, כִּי פִי ה' דִּבֶּר :

ר' יוסף קרא ישעיהו נח, יד

וקראת לשבת ענג - מידה כנגד מידה.

10. רבי יוסף קרא מפרש שהשכר המבוטח לאדם בפסוק יד הוא על פי הכלל של "מידה כנגד מידה".

א. מה הביסוס בכתוב לפירוש של ר' יוסף קרא?

ב. הסבר כיצד בא לידי ביטוי מעשי הכלל של מידה כנגד מידה? (היעזר בפירוש של הרד"ק)

רד"ק ישעיהו פרק נח פסוק יד

אז תתענג על ה' - אם תתענג את השבת תתענג על ה', כלומר ישפיע לך טובות עד שתתענג עליו ותודה בו ובטובו כי מאתו הכל ובידו, והתענוג על ה' הוא תענוג הנפש.

על הקשר בין שני חלקי הפרק: התוכחה על הצום ופסוקי השבת

אחד הקשיים שמעוריים פסוקים יג-יד היא **שלכאורה** הם אינם מתקשרים לפרק: הפרק עוסק בתוכחת הנביא אל העם, שהדרך אל קרבת אלוקים היא במצוות של בין אדם לחבירו - בהגנה ובחמלה על החלש, ובשמירת חברה שבה יש חסד, יושר צדק ומשפט, ולכן ישנו קושי מדוע הפרק חותם במצוות השבת. נעיין שוב בפסוקים הבאים וביטויים המודגשים וננסה למצוא את הקשר בין תחילתו של הפרק לבין סופו:

ישעיהו פרק נח

(ב) ואותי יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפצון,

כגוי אשר צדקה עשה ומשפט אלהיו לא עזב, ישאלוני משפטי צדק, קרבת אלהים יחפצון:

(ג) למה צמנו ולא ראית, ענינו נפשנו ולא תדע? הן ביום צמכם תמאזו חפץ, וכל עצביכם תנגשו:

(ד) הן לריב ומצה תצומו, ולהכות באגרף רשע, לא תצומו כיום להשמיע במרום קולכם:

...

(יג) אם תשיב משבת רגלך, עשות חפציך ביום קדשי, וקראת לשבת ענג, לקדוש ה' מכבד,

וכבדתו מעשות דרכיך, ממאז חפציך ודבר דבר:

(יד) אז תתענג על ה', והרפתיד על במתי ארץ, והאכלתיד נחלת יעקב אביך, כי פי ה' דבר:

11. כיצד הפסוקים המסיימים את הפרק בדבר השבת מתקשרים לנבואת הפרק על יום הצום הרצוי? בסס את תשובתך על מילים מנחות שנוכרות בתחילתו של הפרק ובסופו של הפרק. (שני הסברים)

שאלה מאתגרת

יש חוקרי מקרא הטוענים שהנביאים התנגדו ל"מצוות של בן אדם למקום" כמו קורבנות מועדים, שבת וכד', ודרשו מהעם לקיים רק "מצוות של בן אדם לחבירו". אחת הראיות לטענתם הם הפסוקים בישעיהו פרק א:

ישעיהו פרק א

(יא) למה לי רב זבחיכם? יאמר ה'; שבעתי עלות אילים וחלב מריאים, ודם פרים וכבשים ועתודים לא חפצתי...

(יג) ...חדש ושבבת קרא מקרא - לא אוכל און ועצרה:

[ה' אינו יכול לסבול את החיבור שהעם מחבר בין הפשע (האון) לבין האסיפה שלכם במועדים (עצרה)]

(יד) חדשיכם ומועדיכם - שנאה נפשי...

12. הסבר כיצד הפסוקים בישעיהו נח פסוקים יג-יד מוכיחים שטענה זו איננה נכונה